

ARINA MODREA

Universitatea „Petru Maior” Tirgu-Mureş

ALEXANDRA SILVAŞ

Universitatea „Petru Maior” Tirgu-Mureş

THE IMPORTANCE OF COMMUNICATION IN EDUCATIONAL PROCESS

theoretical
article

Keywords

Education

Communication

Teaching

Added value

Communicative competence

Abstract

This article aims realization process called relational communication in the educational process in terms of reconsidering the role of the student in the romanian education correlated with that european. School communication requirements are constant lyincreasing, which is why it multiplies forms of communication and expand their communication requirements to act. This development oblige the teachert o become a good professional communication staff, both in the domination of the artcommunication, as well as that of receiver that of influencing the formation of his personality in many respects, communicative competencegaining in this way, an integrative value of their teaching ability.

IMPORTANȚA COMUNICĂRII ÎN PROCESUL INSTRUCTIV-EDUCATIV

Motto apocrif:

Nu cunosc

o mai jalnică prestație

cu intenție formativă

decât aceea care vorbește

despre comunicare

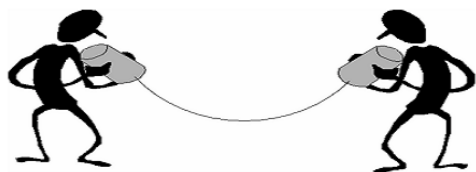
fără să comunice.

Cuvântul “comunicare” provine din limba latină și termenul a circulat în vocabularul vremii cu sensul de a “împărtăși ceva celorlalți”.

Comunicarea este prezentă în tot ce facem în viață și este esențială pentru a putea munci și trăi. Este mijlocul, modalitatea concretă de lucru a unui profesor, prin care acesta îndeplinește coordonarea unui grup uman într-o organizație. Succesul în învățământ depinde decisiv de abilitatea de comunicare a profesorului.

Ce este comunicarea?

Comunicarea, este un ansamblu de acțiuni care au în comun transmiterea de informații sub forma de mesaje, știri, semne sau gesturi simbolice etc.

În cadrul comunicării întâlnim mai multe elemente:

- **emițătorul** – posedă o informație mai bine structurată decât receptorul,
- **receptorul** – îi este adresat un mesaj ,
- **mesajul** – constituie un ansamblu format din informații,
- **decodarea** – descifrarea sensului mesajului primit,
- **feedback-ul** – mesajul a fost înțeles, crezut și acceptat,
- **canal de comunicație** – permite difuzarea mesajului,
- **contextul comunicării.**

Procesul de comunicare ce se desfășoară în context educativ-școlar are o anumită specificitate greu de surprins sub aspectul manifestărilor analitice și observabile. Acest fapt se datorează, pe de o parte, caracterului inter subiectiv al relației educaționale care angajează factori, procese și stări psihologice – greu (uneori imposibil!) de descris și explicat, iar - pe de altă parte - caracterului extrem de dinamic al procesului comunicativ. În ciuda dificultăților inerente, atât teoria cât, mai ales, practica pedagogică sunt preocupate de cunoașterea acestor

manifestări în scopul facilitării procesului de achiziționare prin programul formării profesionale a educatorilor școlari a comportamentelor definitorii pentru ceea ce numim, generic, aptitudine pedagogică. Dintr-o asemenea perspectivă și în virtutea noilor viziuni curriculare apare ca deosebit de semnificativ faptul că mesajele cu rol educațional privesc nu numai ansamblul cunoștințelor explicite care sunt transmise școlar, ci și o serie de alte conținuturi cu o mai evidentă sau mai redusă semnificație școlară. În consecință, informația care circulă în context școlar și care face obiectul proceselor de comunicare privește nu numai activitatea didactică ci o mulțime de alte aspecte cuvaloare interpersonală care generează atât efecte previzibile, cât și o serie de efecte ce scapă observabilului și explicabilului. (Abic, J. C. 2002, Dinu, M. 2004, Iosifescu, Ș. (coord.) 2001).

Prin intermediul acestor determinări procesele de comunicare mijlocesc - conștient sau nu - influența comportamentală exercitată în contextul interacțiunii didactice, acțiune care operează în ambele sensuri: modificarea atât a comportamentului profesorului cât și a comportamentului elevului/studentului. Această influență reciprocă este un efect firesc al relației de schimb informațional care se produce între cei doi parteneri generici ai interacțiunii didactice: profesor și elev/student. (Iucu, R. 2000, Iucu, R. 2006, Joița, E. 2007).

Comunicarea are semnificația unei valori umane și sociale, motiv pentru care educarea comunicării constituie un scop în sine, un obiectiv major al învățământului.

Cerințele de comunicare în învățământul românesc sunt într-o continuă creștere, motiv pentru care ea își multiplică formele de comunicare și își sporește exigențele față de actul comunicării. (Hintea, C. 2007, Modrea, A. Silvaș, A. (2011). O astfel de evoluție obligă cadrul didactic să devină un bun profesionist al comunicării didactice, atât în planul stăpânirii tehnicii comunicării, cât și în cel al rezonanței receptorului, în cel al influențării formării personalității acestuia sub multiple aspecte, competența comunicativă căpătând, în felul acesta, o valoare integrativă a aptitudinii sale pedagogice. (Cerghit, I. 2002).

Comunicarea este un proces relațional, în cadrul căruia doi sau mai mulți interlocutori fac schimb de informații, se înțeleg și se influențează între ei. Codurile folosite în comunicare sunt: cuvântul, gestul, imaginea, sunetul, mișcarea, stările afective. Comunicarea este, rând pe rând, o (posibilă, necesară) inter-relație umană, un cadru de acțiune și re-acțiune, până la a fi, în consecință, un instrument sui generis de cunoaștere, de transmitere și de descoperire de cunoștințe, în sens de

informații; și de instruire - în sens de edificare/de șlefuire a unei personalități.

Limba este un material de construcție a comunicării. Comunicarea este acție (=acțiune) și reacție (=răspuns). Finalitatea procesului se desăvârșește în limbaj, în uzul limbii. Acest fapt ce se împlinește după nevoi și capacități. Numai în acest fel această materializare devine instrument de comunicare interumană = înțelegere, cunoaștere.

Procesul didactic este în sine un act de comunicare.

T. Slama-Cazacu, renumită cercetătoare în domeniul psiho-lingvisticii, precizează și dezvoltă pe larg teza potrivit căreia comunicarea „este un mijloc – sau, poate, un factor esențial pentru educație” (1973, p. 51). Din această perspectivă, am adăuga imediat: **comunicarea însăși trebuie supusă procesului educativ! Căci, așa cum comunicarea servește educației, educația influențează comunicarea!**

Întreaga activitate prezentă în procesul instructiv-educativ, mediu, care în fapt, este un context social, comportă toate formele specifice actului de comunicare. În orice moment, educatorul este comunicator. Orice comportament verbal sau nonverbal devine comunicare. Aserțiunea este, însă, supusă, unor limite științifice și etice determinate. *Nu orice comunicare este un act pedagogic.* Sub semn pedagogic, comunicarea este un instrument didactic atunci când produce efecte raționale și emoționale pozitive, când răspunde unor necesități. Ocupându-se de acest aspect, din perspectiva teoriei comunicării, profesorul clujean Vasile Chiș tratează „predarea ca act de comunicare pedagogică”, precizând apoi că „*Obiectul comunicării pedagogice, al învățării școlare îl constituie principiile generale, categoriile și noțiunile, care odată însușite devin instrumente ale activității mentale*”. (V. Chiș, 2001, p.176) Autorul mai arată că alături de vocabularul utilizat și de sintaxa și logica gramaticii, actul comunicării include variabile ce aparțin și de relații interpersonale. (2001, p. 54)

În grupul de învățare fiecare participant vine cu „repertoriul său”- mobilitatea cognitivă proprie, bagajul informațional achiziționat, abilitățile sale de negociere a sensurilor exersate deja, experiența/putința sa de persuadare (=convingere a celuilalt), de acceptare a celuilalt și a pozițiilor lui. „Confruntarea” este, desigur, inegală, când e vorba de relația profesor-cursant, dar ea trebuie apropiată și armonizată.

Acest fel de confruntare comunicativă are însă reguli, norme stabilite de **pedagogie** – ca știință a educației, și de **didactică** – definită ca teorie a instruirii sau a procesului de învățământ.

Scopul acestei confruntări este învățarea – lărgirea repertoriului de cunoștințe, convingeri și deprinderi ale celor care sunt în situația de a învăța, de a se „lupta” cu „necunoscutul”. Bătălia se duce, așadar,

între cei ce doresc să învețe și profesorul care trebuie să-i învețe, în fapt, purtătorul de cuvânt al societății. Științele educației, au adus școala de astăzi și sub imperativul de a învăța cursantul „cum să învețe” individual și permanent. Educația continuă și autoeducația sunt paralelele între care se forjează personalitatea activă, creativă și productivă a insului în epoca contemporană. Procesul de integrare socio-profesională a insului, consecință a necesității, libertății și a presiunii proceselor globalizatoare este apăsător și de copleșitor. (Hintea, C. 2007).

Cauza este dinamica schimbării și cantitatea imensă de informații care determină viteza și schimbarea. De aceea, școala contemporană este obligată să învețe pe individ cum să învețe. Ba mai mult, cum să selecteze informațiile și să determine valoarea lor.

În acest sens răspunsul la această imensă și importantă întrebare „cum?” este dat de înțelegerea corectă a conceptelor ce țin de comunicarea didactică și cea lingvistică de toată resursa umană implicată în procesul instructiv-educativ al învățământului românesc modern, european, ca mai apoi să fie aplicat în practică de toți actorii implicați în acest proces. Aplicarea în practică a acestor concepte și noțiuni teoretice se va face prin intermediul metodelor didactice interactive, deja cunoscute și așezate atât teoretic cât și practic acolo unde le este locul. Pentru a se obține o instruire de tip superior trebuie să recurgem neapărat la această formă de pregătire a tuturor celor ce trec prin procesul de formare, începând cu cea inițială ajungând până la formarea pe tot parcursul vieții. Metodele constituie elementul esențial al strategiei didactice, dar ele nu pot fi îmbrățișate fără a ține cont de obiectivele prestabilite ale activității instructive, de nivelul și interesele cursanților.

Din această perspectivă, ținând cont și de nivelul academic la care lucrăm, avem în vedere metodele care duc la fixarea și la adâncirea cunoștințelor, la dezvoltarea priceperilor și deprinderilor de comunicare în contexte profesionale, pe acelea care determină creativitate rațională și expresivă, care verifică și apreciază cunoștințele. (Modrea, A. Silvaș, A. 2011, Modrea, A., Peterlicean A., 2011).

Cu toții știm că astăzi predomină, în mod curent, învățarea centrată pe motivații și capacități, pe experiența intelectuală, pe nevoile și interesele imediate sau de perspectivă, pe participare, activizare și creativitate. (Stan, E. 1999, Șoitu, L. 1997).

Atât profesorul, cât și cursanții își asumă roluri comutative, antrenând și alternând funcțiile de influență reciprocă. Orientarea de bază este deopotrivă psihologică, sociologică și constructivistă.

Ce este, de fapt, comunicarea pedagogică/didactică? Care sunt potențialitățile care se confruntă?

Conform Dicționarului de pedagogie, comunicarea didactică este parte fundamentală a procesului de învățământ în care elevii/studentii, sub îndrumarea cadrului didactic, dobândesc noi cunoștințe, reguli, formule, legi. În pedagogia tradițională, comunicarea didactică era considerată numai acțiune de predare, elevul/studentul având un rol de simplu receptor.

Reconsiderând rolul elevului/studentului în cadrul procesului de învățământ, pedagogia modernă acordă o atenție deosebită metodelor activ-participative, conlucrării dintre elev/student și cadrul didactic, toate acestea fac din comunicarea didactică un proces complex și viu. (Joița, E. 2007).

Comunicarea didactică reprezintă o formă particulară de comunicare, specifică procesului didactic. La nivelul comunicării didactice interferează mai multe tipuri de comunicare:

- comunicare orală (dominantă) și comunicare scrisă;
- comunicare verbală, paraverbală și nonverbală;
- comunicare referențială (prin care se transmit cunoștințe teoretice)
- comunicare atitudinală (se transmit sisteme de valori, criterii de apreciere a valorilor).

Învățământul este, prin excelență, un domeniu puternic comunicant la toate nivelurile. Această apreciere este cu atât mai evidentă dacă vom privi lucrurile prin prisma pedagogiei moderne a comunicării, pentru care:

- relația instructivă (educativă) este eminentamente o relație de comunicare, ce dă naștere unui tip specific de limbaj- limbajul didactic sau pedagogic pe care se bazează. Ceea ce nu înseamnă că învățământul este reductibil la comunicare, ci evidențiază o recunoaștere a comunicării ca parte constitutivă și vitală a procesului instructiv-educativ;
- ca parte constitutivă și vitală de învățământ, comunicarea se implică activ și creator în structurarea acestuia;
- comunicarea constituie una din condițiile fundamentale desfășurării a procesului de învățământ, de unde concluzia că *organiza condițiile învățării înseamnă a organiza comunicările care se produc în curs* a organiza și controla schimburile de semnificații ce au loc între profesor și studenți/ elevi.

Extinzând lucrurile, comunicarea contribuie la formarea și cristalizarea comunității ca mediu mai larg care intervine într-o manieră favorabilă la stimularea învățării și a unei activități didactice de calitate. Este important de subliniat faptul că instituția de învățământ constituie locul unde se învață comunicarea, unde se deprinde și se perfecționează comunicarea, unde se elaborează comunicarea, unde se educă (cultivă) comunicarea. Aici, comunicarea are semnificația unei valori umane și sociale, motiv pentru care educarea

comunicării constituie un scop în sine, un obiectiv major al învățământului.

Definit în termeni de comunicare, procesul de învățământ apare ca o înlănțuire teoretic infinită, de situații de comunicare cu specific didactic. Profesorul trebuie să-și armonizeze acțiunea la nivelul experienței lingvistice a studenților/elevilor cu care lucrează. Mesajul didactic trebuie să fie structurat, prelucrat și prezentat în concordanță cu posibilitățile de receptare ale studenților/elevilor. Este o problemă care ține de capacitatea educatorului de a-și adapta comunicarea la nivelul maturității intelectuale a studentului/elevului. Nu întotdeauna comunicarea didactică se realizează așa cum ne-am propus deoarece pe parcursul comunicării pot apărea și blocaje. Blocajele de comunicare pot interveni atunci când cadrul didactic are o exprimare neclară, vorbește prea încet sau prea repede, nu creează motivații, elevii nu au cunoștințele necesare pentru a înțelege comunicarea sau nu sunt bine fixate, influențând negativ cunoștințele noi. Limbajul înseamnă comunicare, dar nu se comunică nimic dacă vorbirea e lipsită de sens. (Modrea, A., Silvas, A., 2012).

În comunicarea didactică intervin, determinând-o sau numai influențând-o, factori multipli care pot fi grupați în următoarele categorii: caracteristicile profesorului, caracteristicile studentului/elevului sau clasei, caracteristicile canalului de transmitere și ale contextului în care se desfășoară actul comunicativ. Din perspectiva cadrului didactic contează stilul didactic, strategiile de instruire abordate, competențele de exprimare clară, precisă, argumentată, accesibilă, implicarea profesională, formele de motivare utilizate, tipuri de relații pedagogice (de conducere, afective).

Deosebit de importante sunt și caracteristicile studentului/elevului: acuitatea senzorială (vizuală și auditivă), nivelul dezvoltării intelectuale, experiența cognitivă și lingvistică, motivația învățării, nivelul competențelor de comunicare, gradul de cultură, ritmul de lucru, atitudinile cognitive și sociale, trăirile emoționale, individuale și de grup (anterioare și simultane actului de comunicare). Comunicarea poate să întrețină relații de tipuri diferite: unidirecționale, bidirecționale și multidirecționale. Accentul tinde să se pună pe dezvoltarea comunicării multidirecționale, ce favorizează interacțiunea, interactivitatea, confruntarea diverselor cunoștințe.

Este recunoscut faptul că relațiile dintre cadrele didactice și studenți/elevi sunt multiple, iar modul de manifestare comportamentală e resimțit de ceilalți în maniere diferite generând două tipuri de sentimente: de respingere sau de acceptare. (Modrea, A., Peterlicean, A., 2013). Acest lucru este influențat de individ dar și de obstacole apărute în calea comunicării. De multe ori, atunci când dorim să modificăm comportamentul unui

student/elev, încercăm să modificăm mediul sau să intervenim asupra propriului mod de manifestare. Nu reușim însă întotdeauna „să-i ascultăm pe studenți/elevi” cu tact, răbdare și atenție, lucru ce duce la instalarea unor obstacole în calea comunicării. Spre exemplu, în cazul unui student/elev care se plânge că întâmpină dificultăți în efectuarea unei teme, cadrul didactic poate riposta pe un ton :

- de avertizare: „Dacă vrei note mari, muncește!”;
- de comandă: „Lucreazăși nu te mai plânge atât!”;
- de ridiculare: „Vai de mine ... chiar așa?”

Astfel de mesaje sunt depreciative pentru studenți/elevi și neagă importanța sentimentelor trăite de aceștia, tocmai din acest motiv, pentru căștim cu toții căeducația cere nu numai pricepere ci și afectivitate din partea educatorului, ar trebui să-i răspundem studentului/elevului într-o manieră de acceptare și stimulare a copilului cu disponibilitate pentru cooperare și comunicare. (Modrea, A., 2012).

Se impune să încurajăm copilul verbal și prin gesturi, ascultându-l activ ori să ascultăm mesajul acestuia în tăcere, incitându-l să-și destăinuie propriile trăiri. Este necesar, ca noi cei de la catedră, să reflectăm mai mult asupra forței modelatoare a limbajului.

Cuvântul poate fi unealtă prețioasă sau mijloc periculos, deoarece poate influența pozitiv sau negativ interlocutorul. Se știe deja, că limbajul celui de la catedră, gesturile sau mimica acestuia sunt copiate de studenți/elevi, de aceea trebuie să acordăm o atenție deosebită comunicării. Atitudinea cadrului didactic în fața studenților/elevilor și a părinților poate declanșa sau atenua conflictele care apar între studenți/elevi, între studenți/elevi și părinți ori între părinți și profesor. (Modrea, A. Silvaș, A. 2011, Modrea, A., Silvaș, A., 2013).

CONCLUZII

Fără îndoială, profesorul trebuie să fie în orice moment „stăpân pe situație”- să cunoască cerințele educative, să le urmărească cu rigurozitate, dar și să cunoască bine grupul căruia i se adresează.

Cadrul didactic trebuie:

- să fie competent lingvistic;
- să fie cât mai bine informat în aria specialității;
- să comunice egal cu toți;
- să-i antreneze și să-i stimuleze în aceeași măsură pe cursanți;
- să le cunoască bine interesele și scopurile, potențialul, cunoștințele de limbă;
- să proiecteze „nivelul final” de care au nevoie;

- să sesizeze evoluția fiecăruia, dificultățile de progres, momentele de regres, schimbarea atitudinilor și comportamentului lor;
- să-i ajute să se cunoască între ei, să-și formeze idealuri din obiectivele predării/învățării;
- să-i ajute să depășească disonanțele cognitive, stările de tensiune, disconfortul lacunelor, inhibițiile, teama de eșec;
- să surmonteze eșecul când acesta apare.

Fără să fie excesiv cu orice preț, profesorul trebuie să fie atent și mobil, deschis și cooperant. Pe scurt, el trebuie să fie rând pe rând regizorul actului de comunicare, lansatorul de interogații, multiplicatorul de mesaje, dirijorul de tonuri. Și, desigur, pe parcurs și în final, evaluatorul credibil! Personalitatea, comportamentul, competența profesională, responsabilitatea și etica profesorului, devin – inevitabil, în unitatea lor – model receptat de cei cărora le facilitează actul învățării.

Referitor la optimizarea comunicării trebuie să recunoaștem că, nu de puține ori, profesorul trăiește cu impresia că vorbele sau mesajele sale ajung la destinație așa cum gândește el, că sunt receptate de studenți/elevi păstrând aceleași înțelesuri, aceleași semnificații cu ale sale. Din păcate, lucrurile nu decurg întotdeauna așa, mesajele receptate au tendința de a se îndepărta mai mult sau mai puțin de sensurile emise sau originale, uneori să fie chiar diferite. Numai că actul comunicării didactice poate fi protejat de posibile variații și deviații, distanțări sau deteriorări nedorite prin intervenția feed-back-ului. În reglarea propriei comunicări, cadrul didactic trebuie sățină seama de mimica studenților/elevilor, de gesturile, expresiile și mișcărilor lor, reacții care devin simptomatice pentru ceea ce simt, înțeleg, acceptă, doresc aceștia. El poate sesiza direct și abil, din mers, „starea de spirit” a studenților/elevilor și astfel săvalorifice la maximum comportamentul acestora în beneficiul optimizării comunicării. Pornind de aici, cadrul didactic poate să-și restructureze sau să amelioreze demersul didactic de moment și nu în ultimul rând să-și regleze viteza și ritmul propriei vorbiri.

Actul comunicării devine eficient atunci când favorizează o implicare activă din partea studentului/elevului, o angajare cu toate forțele sale intelectuale și afective în procesul receptării. Astfel, receptarea depășește simpla percepere a unor conținuturi audiate. A produce interlocutori activi, a-i determina pe studenți/elevi să urmărească cu interes și să manifeste o atitudine activă în cursul ascultării constituie un indicator al competențelor pedagogice a cadrului didactic. Iar, ca o sinteză a unei bune comunicări putem ține cont de cele:

„10 REGULI ALE UNEI BUNE COMUNICĂRI”

1. Clarificați-vă ideile înainte de a le exprima.
2. Examinați obiectivul real al fiecărei comunicări.

3.Țineți seama de întreaga ambianță fizică și umană. 4.Consultați-vă și cu alții,dacă se poate. 5.Fiți atent la nuanțele vocii. 6.Comunicați numai lucruri utile și de valoare. 7.Urmăriți eficiența comunicării dumneavoastră. 8.Căutați nu numai să fiți înțeles,ci și să înțelegeți. 9.Comunicați și pentru ziua de mâine. 10.Exemplul personal să vă sprijine comunicarea.

Bibliografie

- [1] Abic, J. C. (2002) *Psihologia comunicării. Teorii si modele* Iași: Polirom.
- [2] Cerghit, I. (2002) *Sisteme de instruire alternative si complementare* București: Aramis.
- [3] Dinu, M. (2004) *Fundamentele comunicării interpersonale* București: All.
- [4] Hintea, C. (2007). *Management public* [Public management]. Cluj-Napoca: Accent.
- [5] Iosifescu, Ș. (coord.) (2001) *Management educațional pentru instituțiile de învățământ* București: ISE-MEC.
- [6] Iucu, R. (2000) *Managementul și gestiunea clasei de elevi*. Iași: Polirom.
- [7] Iucu, R. (2006) *Managementul clasei de elevi*. Iași: Polirom.
- [8] Joița, E. (2007) *Pedagogie si elemente de psihologie școlară*. București:Arves.
- [9] Modrea, A. Silvaș, A. (2011) *Comunicarea educațională de la teorie la practică*. Tg.Mureș: Editura Universității „Petru Maior,, Tg.Mureș.
- [10] Modrea, A., Peterlicean A., (2011) The role and impact of technical communication in the 21st century. *Proceedings of the European integration: Between Tradition and Modernity, vol. 4*, pp. 650-663, ISBN 978-2-7497-0112-7.
- [11] Modrea, A., Silvaș, A., (2012) Barriers in the Process of Communication. *Proceedings of the Communication, Context, Interdisciplinarity Congress, vol. 2*, pp. 250-254.
- [12] Modrea, A., (2012) Approaching Communication from an Entrepreneurial Perspective. *Procedia Economics and Finance, vol. 3*, pp. 1088-1092, ISSN: 2212-5671.
- [13] Modrea, A., Peterlicean, A., (2013) Management and Assessment of Curricula in Technical Higher Education. *Applied Mechanics and Materials, vol. 371*, pp. 734-738.
- [14] Modrea, A., Silvaș, A., (2013) Retrospectivă asupra comunicării. *Proceedings of the European Integration-between Tradition and Modernity Congress, Volume Number 5*, pag. 900-908.
- [15] Stan, E. (1999) *Profesorul între autoritate și putere*. București: Teora.
- [16] Șoitu, L. (1997) *Pedagogia comunicării*. București: Editura Didactică si Pedagogică.